

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' juni 2009, 29e jaargang nr 2

Voorwoord

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' juni 2009, 29e jaargang nr 2

Voor- en titelpagina

Monument op de algemene begraafplaats langs de Voerenweg. Het werd hier voor de Grote Bronk 2008 geplaatst en is ontworpen door Hans Mulder. Het opschrift luidt:
'vuur gedeenke hié ôs sjötte dy uurges aandere röste'.
Bovenop een bronzen 'zjakko'.

Voorwoord

Afgelopen Koninginnedag was er helaas een 'die we niet snel zullen vergeten'. Hoe een nationale feestdag binnen enkele minuten kan uitlopen op een catastrofe werd maar al te duidelijk. Toch behaagde het Hare Majesteit de Koningin, voordat de wanorde compleet was, ook een inwoner van Gronsveld te benoemen in de orde van Oranje-Nassau. Wil Leveau ontving een lintje. Van harte gefeliciteerd. De pomp bij de Juliana-eik in Rijckholt werd, zoals u al eerder kon lezen, op diezelfde dag op aangepaste wijze onthuld. De pomp, in combinatie met het eveneens gerenoveerde kruisbeeld en de imposante eik, levert een mooi tafereel op daar aan de Voerenweg. Zeker de moeite van het langslopen of -fietsen waard. De wandeling 'D'n Driej' voert u overigens rechtstreeks langs deze 'highlight' van Rijckholt.

Dan is het zo dat Grueles nog steeds op zoek is naar versterking van de gelederen. In alle secties kunnen we (ook 'jongere') mensen gebruiken. Ik zal de secties in vogelvlucht de revue laten passeren: Natuur, Historie, Dialect, Foto, Video, Streekmuseum, Kemedie, Dorp & Milieu en Archief. Mocht u willen weten wat de activiteiten van die secties zijn, welke werkgroepen er zijn en hoe u zich eventueel kunt aanmelden, dan verwijs ik u naar onze website www.grueles.nl. U hoeft echt geen kenner van Gronsveld te zijn, vloeiend Gronsvelds te spreken of doorgestudeerd te hebben in een of andere wetenschap. U hoeft hier noch geboren noch getogen te zijn. Misschien beschikt u wel over een vlotte pen of heeft u interesse om de redactie te versterken. Ook daar bent u van harte welkom. En dan doe ik nóg een keer beroep op u. Ik blijf bezig. Als u nog foto's of albums thuis heeft van gebeurtenissen of activiteiten in of rond Gronsveld – Rijckholt, en u weet niet wat u ermee aanmoet, neem dan contact op met Grueles. Ons archief is nooit compleet; we zijn altijd op zoek naar nieuw, oud en uniek materiaal. Krui eens de zolder op of duik eens de kelder in.

Op de hoek van de Dr. Poelsstraat-Rijksweg is, zoals u ongetwijfeld heeft gezien (je kunt er namelijk niet overheen of langs kijken) een nieuw appartementencomplex verrezen. Woningstichting Servatius heeft Grueles gevraagd om een voorstel te doen voor een naam voor dit complex. Binnen Grueles zijn al enkele zeer goede voorstellen geopperd.

Toch willen we ook u de kans geven om een naam aan te dragen voor dit gebouw. Misschien ontspruiten er geniale ideeën aan uw brein. Stuur uw 'naam' naar ons secretariaat (info@gerardsegers.nl). Een dezer dagen zullen de ingezonden namen dan op onze website verschijnen. Misschien kunnen we dan ook via dat medium een stemming organiseren. We rekenen op uw medewerking. Alvast bedankt.

Tot slot, we houden in Gronsveld en Rijckholt van feesten. 'Es de kat van Bèrke joûngelt', wordt er een ton bier gegeven. Zo staan we weer voor de "broonk". Over dat festijn hoef ik u niets meer wijs te maken. Bronkzondag, bronkmaandag maar ook bronkdinsdag trekken de Harmonie en het Tamboer- en Klaroenkorps weer door het dorp. Op 5 en 6 september zal voor de tweede keer het Klokke Roeland Parkfeest worden gehouden. Vorig jaar een groot succes, dit jaar doen we dat nog eens dunnetjes (of dikjes) over. Noteer 't alvast in uw agenda. Ik wens u een fijne bronk.

Groet,

Maarten Heijnen

Proonk-broonk

'Loor, ich heb mich e päor noûw sjoon gehaold vuur de broonk', zek ich terwyl ich 'nne voot de loch ién sjtëk. Ich haw 'n fleenke waandeling gemak òm ze alvas ién te loûpe vuur de perséssie en wäor bié hëum iéngegaange vuur 'n tas koffie.

Het sjtèit aon d'n aonrêk koffie op te sjödde.

'Ao', zèt 't, 'ich oûch. Waach ich hoël ze 'ns aof.'

't Zit de koffiepote neer, vèg d'n trap op en oondertösje reup 't tot 't zich oûch nog e noûw kledsje hèt gegoûwe.

't Mòs waol gevloëge hebbe, want wie 't oonder kaom zaot ich nog mèt m'nne voot ién de loch. Behendig löp 't d'römheen, zit de does op de taofel en pak de sjoon droét.

'Deh', zèt 't, 'zién dy neet apäort?'

Ién z'n han hèt 't 'n oëpe zoëmersjeuneke mèt naoldhekses. Lichte bloûw en witte bentsjes mèt hiel klejn sjejtsjes drop, loûpe gekruús uüver de voot nao d'n hak, oe ze mèt e géspelke vaszitte.

'En, wie vèns te ze?' vreug 't.

'Hiel sjoen', zek ich, 'illegaant.'

't Löp op wie 'nne ballon vaan gruutsjighèid en 't zèt: 'Waach, daan hoël ich 't kledsje oûch 'ns, daan kèns te 'ns zién wie 't biéèin sjtèit.'

Ich zit m'nne voot weer op de grond en gaon mich zelf mer 'n tas koffie iénsjödde, aandere kry ich hûi geng mie.

Dao kömp 't de kuûke alweer iéngvloëge mèt uüver z'nnen érm 'n plastieke klyjertuut. Dy drappeert 't uüver 'nne sjtool. Zelf leet 't zich op 'nne aandere neervalle. Boeten aosem dûijt 't z'n han tiénge z'n boës.

'Fhoe, fhoe, ich kry gèinen aosem mie', flöt 't, 'ekerskier dèn trap op en aof.' Meh daan spryngk 't alweer op, pak de tuut en begênt vuurzichtig de rits oëpe te maöke. Géchtenterre wie 'nne blaosbaalk zèt 't: 't Ès e sjoen kledsje huur, hiémelsbloûw mèt hiel fién sintjansblömkes drop. En 't vèlt wie zy òm mich heen.'

Oondertösje hèt 't de tuút oëpe meh vuurdats 't 't klèid droét pak, môt 't weer goën zitte. 't Kryt z'nne aosem neet gerèigeld.

'Hié', zek ich, 'dreenk dich 'nne sjlök koffie vuurdats te gèis hyperven...'

'Jao. Nèi! Loor oét, dalik gèit 't mich al uüver me klèid.'

Geïrriteerd sjöddelt 't mêt z'nne kop en zit de tasse weer op d'n aonrêk.

'He, he, noé wèit ich neet mie oe ich wäor blève, dich brings mich gaans van m'nen apropos aof.'

Dao gèit m'nne koffie, deenk ich, meh nog vuurdat ich been oétgedaach rätelt 't alweer: 'Ao jao. Ich leep mêt me nouw klèid ién 'n tuut doër de Groete Sjtäot en daach dat ich èigelik oüch e päor nouw sjoon môs hebbe vuur droonder. Noe haw ich dy witte nog vaan verleje jaor, de wêts waol, en dao ès èigelik niks aon, meh...'

'Hèi, neet uüver Keer nao Eijsde he', zek ich, 'zoevèul tiéd heb ich oüch neet mie. De keender koëme en ich môt de bedde nog vèrdig mäoke.'

't Loort mich bekaans vaals aon en 't zèt: 'Laot mich toch 'ns oétkalle! Enfin, ién eker gevaal, ich leep dao en iénens zaog ich e päor ién de etalage sjtoën. Bié Van Hare. Ich daach, dat zién ze. Ich ién en ich zaag tiëngen 't mèidske: "Dat päor dao, dy wêl ich 'ns passe." Wie ich ze aon haw zaag ich weer tiëngen 't mèidske: "Volges mich sjtoën dy éch sjoen oonder me nouw kledsje. Wêl d'r 'ns mêt lore?" Ich pakden 't oét de tuút, heel 't vuur mich en leep doër de weenkel. 't Mèidske zaag bewoonderend, ién 't Mesjtrechts: "Och mevrouw, dat is e sjoen klèdsje en die sjeunekes die stoon droonder..." En de wêls mich gelueven of neet, meh alle lûi ién de weenkel woërte sjtel, en loorde.'

Oondertösje haw 't 't klèid oét de tuút. Triomfaantelik heel 't 't vuur zich. 'Deh, wie vëns te 't? En dat doon ich mich aon ién de perséssie.'

Ich sjoët ién 'nne laach en zaag: 'Vrommesleef, wie lang ès 't liéje dats dich nog 'ns mêtgeloüpen hebs? Nëm mich neet koelik, meh dao kënste geng perséssie op loüpe.'

'En oevuur neet? Ich loüp altiéd op hekskes.'

'Jao, ién 't hoés, of tot bié Door de bekker. Meh dat ès nog geng perséssie. Dat ès 'n rôt vaan e päor oor en e moordend tempo. Ziëker mêt de Groete Broonk.'

'Ich been dat gewènd', kloonk 't èigewiés.

Doüw loorden 't nao myng sjoon en oét de hude zaag 't: 'En ich wêl sjik zién. Ziëker mêt de Groete Broonk!'

Uüver de perséssie kën ich kort zién.

Wie v'r 't Kërkwëgske aoflepe en de Riekswëg opdriejden -'t wäor al good wërm- trippelden 't nève mich op, en bèjde zoe hël esof Slivvenhier hëum eleng môs hure.

Langs de wëg sjtoûng 't zjwert vaan de lûi en gruutsj loorden 't òm zich heen.

Meh ie v'r aon 't ieste hëlligerhûiske wäore kloonk z'nnen 'Hëllige Mérieja', al e sjtökske zachter.

Aon de muile loorden 't eleng nog mer vuur zich oét, z'n sjoüwers begôste te hange. En achter ién 't Vroendel haw 't geng nëusdeuk mié genôg òm zich z'nne zjwèit aof te vège.

'Gèit 't nog?' vroeg ich wie v'r éffekes ién e gewoen tempo kôste loüpe. 'Jao, jao', aantwoërden 't mêt 'ne kop es of 't de hel geblaozen haw. Ich gaof 'm me fléske wäoter, en deeg 'm vuur wie 't z'n sjiére môs sjtrekke.

Op de Êkkelderwëg begôste z'n eenkele op die vaan 'nnen oëlifaant te liéke, bié 't kërkhof sjtrukelden 't al uüver e kiézelke.

Weer vroeg ich: 'Gèit 't nog?'

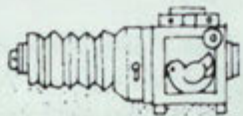
'Jao, jao', knikden 't en bèjde wyjer ién z'n èige.

Bié 't kepelke heb ich 'm mer op 't bënkske geplaant, m'nne mobiel gepak en z'nne maan gebeld. 'Kom 'm mer hoële', zaag ich.

De rés vaan de broonk heb ich 'm neet mie gezién.

E päor daog läoter belden 't mich. Z'n sjtòm kloonk (nog) piénlik wie 't vroeg: 'Oe hebs dich dich dy sjoon gehaold?'

Maria Scheres
Tek. Hans Mulder

1981. Eerste-steenlegging Gemeenschapshuis Gronsveld. V.l.n.r. John Goessen, Harie van Hooren, ?, Zjeng Jacobs, Zjêf Clermont, ?, ?, ?, Jeu Castemans.

1958. Op de koer bij Bèr Houten. Vanaf linksonder, met de klok mee: Ina Roosen, Toon van Baal, Jef Houten, Claire Roosen, Fons Houten, Jan Houten, Piet Houten, Annemarie Gadiot, Bèr Houten jr, Joost Gadiot, Miet Roosen (Warnier), Jeanette Roosen (Houten), Marie Claessens (Roosen), Bèr Houten sr, Jan van Baal, Lène Roosen (van Baal), Thérèse Willigers (Roosen), Trees Roosen.

1957. Vijfde klas Lagere School. V.l.n.r. Jan Waber, Jean Lebens, Pierre Rokx, Jan van de Weerd, Jan Vorstenbosch, Toon Vorstenbosch, ?, Robert Wische.

1 Johan Gillissen 2 Roderich Schevers 3 Bas Peusens 4 Roel Smeets 5 Gabry Spronck 6 Chantal Martin 7 Isabella Hessels 8 Ronald Berchmans 9 Bruno Tilmans 10 Meester Simon Habets 11 Seijors Prevos 12 Stephan Jorissen 13 Peggy Gijbels 14 Diana Mullers 15 Elian Segers 16 Chantal Klein 17 Claudia Wijhnds 18 Roland Uffink 19 Roger Delonge 20 John de Jooide 21 Jeroen Brouwers 22 Roy Thimister 23 Roger Bergmans 24 Boudewijn Cox.

Geziën

Van de bewoners van Rijksweg 118 kun je zeggen dat ze Gronsveld door en door kennen. Zeven verschillende adressen hadden zij, Lène Kusters en Eddy Jacobs, voordat zij hier op de Rijksweg hun definitieve stekje lijken te hebben gevonden.

Het huis was vroeger een vakwerkhuis. Na alle verbouwingen is hier weinig meer van te zien. Hoe oud de woning is weten we niet, maar in 1886 werd ze volgens de koopakte die Eddy nog heeft, gekocht door Hûibke Geelen en Christina Ausems die hier boerderij hadden. Zij kregen twee kinderen: Liesbeth (Lieske) en Sophie (Fy). Toen Fy in 1895 trouwde met Bèr Jacobs trokken ze in bij haar ouders en later werden zij de eigenaren van dit pand. Zij kregen vier kinderen: Lies, Bèr, Zjeng en Mérieja. Fy en Bèr bouwden een oven en begonnen een bakkerij en later ook een winkel waar ze de eigen producten verkochten. Bèr bakte, Zjeng ging met de 'honsker' langs de deur om brood te verkopen, de dames deden de huishouding en regelden de winkel en Bèr senior deed de boerderij.

De bakkerij zou later met Zjeng en zijn vrouw Mien verhuizen naar de 'Sjnyderssjtèg'. Zjeng en Mien kregen daar drie kinderen: Robèr, Jeanne en Eddy.

Mérieja trouwde in 1946 met Yngel van den Boorn en zij bouwden de winkel uit tot een, voor die tijd, moderne zaak. Na hun overlijden werd Bèr de enige eigenaar van het huis.

Lène en Eddy trouwden op 28 januari 1959. Zij trokken in bij de ouders van Eddy. In 1961 kochten zij hun eerste huis 'oonder ién 't duerp',

Rijksweg 23. In 1972 werd café de Grenedeer gekocht. Samen gingen zij dit met het bijbehorende pension beheren. In 1980 bouwden zij in de Keenkestraat zelf een huis.

In 1989 kochten Lène en Eddy de woning van noonke Bèr. Zij bleven hier tot 2003 wonen en betrokken toen hun splinternieuwe woning 'aon 't Beeldsje'. Zoon Jan werd toen de nieuwe eigenaar. 13 maart 2007 was een zwarte dag voor Lène en Eddy, hun zoon Jan overleed toen na een noodlottige gebeurtenis. Een half jaar later gingen Lène en Eddy weer terug naar de woning aan de Rijksweg.

En eindelijk, na alle omzwervingen door het dorp genieten Lène en Eddy van "hönne röstigen awwen däog" aan de Rijksweg.

Eddy vertelde mij dat Lène en hij eigenlijk nog een tweede woning hebben, maar dat ik dit niet aan de grote klok mocht hangen. Een tipje van de sluier wil ik wel oplichten: het schijnt ergens in het Savelsbos te zijn.

Ook al lopen wij het pand geregeld binnen, toch denk ik dat de bovenstaande achterom voor velen onbekend is.

Sjef Caris

De opmars van de eekhoorn

In de Groéselder Diksjenèr staan twee voorbeeldzinnen over hoe de jeugd vroeger in het algemeen met de natuur omging en die zinnen zeggen ook iets over het voorkomen van de eekhoorn:

Èikuuñsje, Eekhoortje. Vreuger sjoëte de koejoûnge de èikhuuñsjes mèt kattepoele kepot.

Kattepoel, Katapult. Vreuger sjoëte de koejoûnge de èikhuuñsjes mèt kattepoele oët de nêster.

Naar eekhoorns hoefde je nauwelijks te zoeken, ze kwamen overal in het Savelsbos voor. En niet alleen in het Savelsbos, maar in geheel Europa. De naam eekhoorn is afgeleid van het Duitse Eichhorn, wat weer zijn oorsprong vindt in Eichel, en die eikel behoort weer tot het stapelvoedsel van de eekhoorn. Waar "hoorn" vandaan komt is niet bekend. De eekhoorn heeft als wetenschappelijke naam *Sciurus vulgaris*. Letterlijk vertaald betekent dit: gewone schaduwstaart. Het woord "schaduwstaart" duidt op een gave van de eekhoorn. Hij is namelijk in staat om in de schaduw van zijn eigen staart te zitten, en doet dit ook! "Gewoon" duidt weer op het algemeen voorkomen van de eekhoorn.

In geschikte leefgebieden kan wel op elke halve tot hele hectare een eekhoorn voorkomen. De mannetjes leven niet samen met de vrouwtjes. De mannetjes houden er meerdere vrouwtjes op na. Hun nesten zijn bolvormig met een doorsnede van minstens 30 centimeter. Het nest is gemaakt van bast, gras, mos, wol en twijgen waaraan nog dorre bladeren zitten. Dit laatste is meestal een goed herkenningsteken. Ook maken ze wel eens gebruik van oude vogelnesten, holle bomen en nestkasten. De zelfgemaakte nesten zitten vrijwel altijd hoog in een boomkroon. In de buurt van een hoofdnest worden vaak ook nog enkele reservenesten gemaakt die worden gebruikt als slaap- of schuilplaats.

De eekhoorn beschikt over een uitstekend reukvermogen. Het territorium wordt afgebakend met een urinespoor. Tijdens de bronst ruiken de man-

Rode eekhoorn.

netjes aan het urinespoor of er vrouwtjes in de buurt zijn die paringsbereid zijn. Dan begint er een "strijd" tussen mannetje en vrouwtje die wel enkele dagen kan duren totdat het vrouwtje uiteindelijk toegeeft en ze bereid is om te paren.

De voortplantingstijd duurt van januari tot juli. Na een draagtijd van 38 tot 40 dagen worden 2 tot 6 jongen geboren, die blind, doof en naakt zijn en pas na 10 weken zelfstandig zijn. Eekhoorns krijgen twee keer per jaar jongen. De jongen zijn na een jaar geslachtsrijp.

Het uitstekende reukvermogen stelt ze ook in staat om in het najaar aangelegde voedselvoorraden weer terug te vinden. Noten, eikels en dennenappels worden in verlaten holen, holle bomen of zomaar ergens in de grond verstopt zodat ze tijdens de koude wintermaanden altijd voldoende voedsel ter beschikking hebben. Ze houden dus geen winterslaap zoals vaak, ten onrechte, wordt verondersteld. Wel verblijven ze soms dagen achtereen in het warme nest en door de honger gedreven, zoeken ze een van de aangelegde voedselvoorraden op. Niet alle verstopte zaden worden teruggevonden. Zo dragen ze bij aan een natuurlijke verspreiding van bomen en struiken.

Jonge eekhoorns worden gevoed met speciale melk.

In het voorjaar zijn ze verzot op jonge scheuten van fruitbomen en ze zijn om die reden minder populair bij fruittelers. Ook slakken, kevers, rupsen, paddenstoelen, eieren en zelfs jonge vogels staan op het menu. Het voedsel verorberen ze meestal hoog in een boom waar ze zich veilig voelen. Het zijn uitstekende klimmers die soms van boom tot boom springen. Op de grond bewegen ze zich met korte sprongetjes voort. Bij onraad zoeken ze meteen de dichtstbijzijnde boom op en klimmen aan de achterzijde, vanuit de kijker bezien, omhoog. Zonder zich te verroeren en platgedrukt tegen een stam kunnen ze zich lange tijd verbergen.

In februari van dit jaar zijn het tijdschrift *Grasduinen* en de Zoogdiervereniging via het populaire radioprogramma *Vroege Vogels* een zoektocht gestart naar het leukste, aantrekkelijkste en meest bijzondere zoogdier van Nederland. 2267 stemmen later is de balans opgemaakt. En de winnaar is de eekhoorn. Met 379 stemmen een overtuigend nummer 1. Waarom de eekhoorn gewonnen heeft, is natuurlijk speculeren. Wel staat vast dat hij hoog scoort op de criteria die volgens wetenschappers bepalen waarom mensen het ene dier aantrekkelijker vinden dan het

andere: lief kopje, zachte vacht, grote ogen. Verder veroorzaakt hij weinig schade of overlast. En dan heeft hij natuurlijk een uniek geheim wapen. Want waar bijvoorbeeld bij de rat de lange, kale staart een groot nadeel is, is de pluimstaart van de eekhoorn zijn uiterst aaibare handelsmerk. Tel daarbij op dat eekhoorns, samen met egels, een van de weinige zoogdieren zijn die je wel eens in park, bos of tuin kunt zien en de populariteit is goed te begrijpen. Er zullen in Nederland weinig mensen zijn die nog nooit een gewone (rode) eekhoorn hebben gezien: ze komen in alle provincies van Nederland voor, zijn overdag actief en houden geen winterslaap. Deze behendige klimmers behoren tot de bekendste inheemse wilde zoogdieren.

Landelijk gezien gaat het redelijk goed met de eekhoorn. Tellingen in de periode 1996-2007 geven aan dat de landelijke populatie stabiel is. In de jaren 60-70 van de vorige eeuw stortte de eekhoornpopulatie in door een parapokkenvirus. Vooral de rode eekhoorn is vatbaar voor dit virus dat dodelijk kan zijn. Het parapokkenvirus kwam voor het eerst voor in East Anglia (Engeland) in 1960 en heeft zich over de hele wereld verspreid. Er is veel onderzoek gedaan naar de ziekte maar tot nu toe is er nog weinig over bekend. Het virus schijnt verwant te zijn aan het myxomatosevirus bij konijnen. Er is echter geen sprake van dat konijnen en eekhoorns elkaar wederzijds kunnen besmetten.

Het parapokkenvirus uit zich in verkleuringen van de huid, kale plekken, gezwollen oogleden en de aanwezigheid van grote aantallen parasieten in de vacht. Later in het ziektestadium wordt de eekhoorn erg lusteloos. De ziekte kan dodelijk zijn maar dit is niet altijd het geval. Na het krijgen van de ziekte is er geen sprake van immuniteitsopbouw; dit houdt in dat de eekhoorn de ziekte opnieuw kan krijgen nadat hij deze al eens heeft gehad.

In Naarden is het Nederlandse opvanghuis gevestigd voor zieke, gewonde of jonge eekhoorns die nog niet zelfstandig zijn. Dichter bij huis, maar dan moeten we wel even de grens over, kunnen we terecht bij het Natuurhulpcentrum in Opglabbeek. Het Natuurhulpcentrum is bekend van de populaire Belgische televisiedocumentaire "Dieren in nesten". Enkele jaren geleden hebben we met de jeugdleden van de sectie Natuur dit hulpcentrum bezocht. Wat toen al opviel was het grote aantal aanwezige jonge eekhoorns. Van enkele dagen oud, tot bijna volwassen exemplaren. In het centrum worden inheemse dieren verzorgd en voorbereid

op een leven in de vrije natuur. Vandaar dat ze zoveel mogelijk worden afgeschermd van de mens. Het centrum is desondanks een bezoek meer dan waard.

De rode eekhoorn valt sinds september 1994 onder de Natuurbeschermingswet, sinds 25 mei 1998 de Flora- en faunawet genaamd. Dit geeft aan dat het toen niet echt goed ging met de eekhoorn.

Hoewel de eekhoorn momenteel in Nederland niet wordt bedreigd, staat hij wel vermeld op de Europese Rode Lijst van bedreigde en kwetsbare zoogdieren.

De Nederlandse populatie van de rode eekhoorn is weer aardig uit het dal gekropen. Geschikte gebieden zijn weer voor een groot deel bevolkt. Datzelfde beeld zien we ook terug in onze contreien. Het Savelsbos herbergt weer de nodige eekhoorns, wat te merken is aan het aantal eekhoorns dat het bos verlaat en de meest geschikte gebieden in Gronsveld en Rijckholt weer in bezit neemt. In alle parken, en waar veel tuinen bij elkaar liggen, laten ze zich regelmatig zien. Ze schuwen daarbij de mens niet, al blijven ze wel uiterst voorzichtig en bij de minste onraad

Jonge eekhoorns in handen van het opvangcentrum.

vluchten ze de dichtstbijzijnde boom in. Er schuilt echter ook een groot gevaar in het opzoeken van de bebouwing: het verkeer! Ze steken plotse-ling de straat over, met alle gevolgen van dien.

Naast het verkeer, het parapokkenvirus en de versnippering van geschikte leefgebieden nadert een nog grotere bedreiging uit onverwachte hoek. Op de Britse eilanden kunnen ze daar al van meepraten. De Engelse situatie laat meteen de grootste bedreiging voor Nederlands favoriete zoogdier zien: de inheemse rode eekhoorn is daar vrijwel geheel verdreven door de grijze eekhoorn. De grijze eekhoorn komt van origine voor in Noord-Amerika. Eind negentiende eeuw werden regelmatig grijze eekhoorns gevangen en meegenomen naar Engeland om daar de fauna van kasteelparken en tuinen van buitenverblijven te verrijken. Daar waar de grijze eekhoorn verscheen, verdween meestal de rode, inheemse eekhoorn. Grijze eekhoorns schijnen het parapokkenvirus te kunnen dragen zonder er zelf last van te hebben en ze kunnen het overbrengen op de rode eekhoorn. De verspreiding van de grijze eekhoorn heeft zo'n enorme vlucht genomen dat de rode eekhoorn in Engeland vrijwel overal is verdwenen. Op de weinige plekken waar hij nog wel zit, worden verwoede pogingen gedaan om de rode eekhoorn te beschermen.

Ook in Nederland is men bezorgd dat exoten de inheemse rode eekhoorn zouden kunnen verdrijven. De grijze eekhoorn komt verspreid over heel Nederland al in de vrije natuur voor. Nu is hij nog zeldzaam en het gaat meestal om uit gevangenschap ontsnapte exemplaren. Zodra ergens een grijze eekhoorn wordt waargenomen en de melding komt bij de landelijke Zoogdierverseniging binnen, dan wordt alles in het werk gesteld om hem te vangen en in een dierentuin of opvanghuis onder te brengen. Daarnaast heeft de Zoogdierverseniging van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit opdracht gekregen om onderzoek te doen naar het verspreidingsgebied van de Pallas eekhoorn in Nederland. De Pallas eekhoorn is afkomstig uit China en wordt in Europa als huisdier gehouden. De Pallas eekhoorn is iets groter dan een rode eekhoorn. De vacht is olijfgroen/bruin en de buik is vaak oranje-rood. In Zuid-Frankrijk ontsnapte exemplaren tonen aan dat ook zij in staat zijn om de inheemse rode eekhoorn gemakkelijk te verdringen. Het onderzoek in Nederland spitst zich toe op de regio Midden en Noord-Limburg evenals in het Belgische grensgebied nabij Weert. In Weert zijn in 1998 bij een dierenhandelaar Pallas eekhoorns ontsnapt en die weten zich in de

Limburgse bossen uitstekend staande te houden. Nakomelingen daarvan hebben zich al over een gebied met een straal van zo'n 20 kilometer weten te verspreiden. Het onderzoek van de Zoogdiervereniging richt zich voornamelijk op dit gebied. Gevangen exemplaren worden operatief onvruchtbaar gemaakt en weer losgelaten in de verwachting dat zo de populatie op termijn afneemt en zelfs weer geheel verdwijnt.

De opmars van de eekhoorn, en dan met name die van exoten zoals de grijze eekhoorn en de Pallas eekhoorn, wil men stoppen. De inheemse rode eekhoorn heeft het al zwaar genoeg om op eigen kracht de problemen van het virus, de inkrimping van het leefgebied en het toegenomen verkeer het hoofd te bieden. De mens zal als veroorzaker van het probleem de helpende hand moeten bieden. De mogelijkheden waar de Groéselder Diksjeñer naar verwijst zijn wellicht niet toereikend en zeker achterhaald.

Hub. Reumers

Streekmuseum

De nieuwe loods

De medewerkers van Grueles zijn druk in de weer om het in bruikleen verkregen gebouw geschikt te maken voor gebruik. Het gebouw, dat meer dan 15 jaar leeg stond, moet hier en daar opgelapt worden. Zo moesten er dakpannen worden vernieuwd en de ramen en kozijnen worden hersteld. Er valt nog heel wat te doen. Wie, bij voorkeur op de donderdagochtend, de handen uit de mouwen wil steken, is van harte welkom.

Wij gaan het gebouw gebruiken als werkplaats, als vergaderruimte en als ontvangstruimte. De vrijgekomen ruimten in onze eigen loodsen worden gebruikt als tentoonstellingsruimten.

De stichting ontvangt regelmatig vragen over het gebruik van het achterterrein. De gemeenteraad van Eijsden heeft beslist dat op het achterterrein van de voormalige gemeentewerf Eijsdense verenigingen onder bepaalde voorwaarden verenigingsmaterialen kunnen opslaan in zeecontainers. De afspraken moeten echter met de gemeente Eijsden worden gemaakt (contactpersoon Joep Mertens 043-4095271).

Pomp

Donderdag 30 april jl. was een tragische Koninginnedag. Door de gebeurtenissen in Apeldoorn werden een aantal feestelijkheden afgelast en ook onze harmonie trok niet uit. Het bestuur van de stichting Grueles besloot om de officiële opening van de nieuwe pomp in Rijckholt toch op ingetogen wijze door te laten gaan. In het bijzijn van veel mensen uit Rijckholt en Gronsveld werd de pomp onthuld door het gouden bruidspaar Van der Linden-Schneiders. Deze pomp staat vlakbij de 100-jarige Juliana-eik die door de toenmalige burgemeester Schrijnemaekers van Rijckholt, de grootvader van mevrouw Van der Linden-Schneiders, werd geplant.

Wethouder Hub van de Weert en onze voorzitter Maarten Heijnen spraken de aanwezigen toe.

Terugplaatsen van het kruis. V.l.n.r. Wil de Wit, Lambert Damzo, Theo Pinckaers (achter het kruis), Zjôf Pittie, Fons van der Linden.

Pomp terug in Rijckholt.

Van een oude foto wisten we dat vroeger bij de 100-jarige eik ooit een pomp heeft gestaan. Vorig jaar kocht Hub. Reumers voor Grueles een soortgelijke pomp. De gemeente stemde erin toe de pomp terug te plaatsen. Buurtbewoners wisten dat het kruis vroeger niet tegen de boom bevestigd was, maar naast de boom stond. Die toestand hebben we ook hersteld.

De kar

U had nog een foto te goed van de inmiddels gereedgekomen kar van de Nora. Wellicht dat een foto van de complete kar u nog op het spoor brengt van de functie. We hebben een reactie binnengekregen waarin wordt gesteld dat het een mallejan (trêkbal) is, maar dit wordt door de sectie betwijfeld. Het is zeker dat het kiepmechanisme origineel op de kar zat.

Prijsvraag

In het vorige nummer stond een afbeelding van een wekker. Het dialect spreekwoord dat hierbij hoort is: 'r löp aof wie 'nne wêkker. Dit wordt gezegd van iemand die heel snel en veel praat. Er waren weinig reacties. Onder de juiste is geloot. Ellie Pittie-Martin is de winnaar. Zij mag iemand gelukkig maken met een jaarabonnement op ons periodiek.

De volgende opgave is een hele moeilijke. Er is een gezegde dat past bij de afgebeelde lekkernij. Welke dialect-uitdrukking hoort hierbij?

Oplossingen naar Frans van de Weerd, Rijksweg 153, 6247 AD in Gronsveld of per mail fransvandeweerd@home.nl

Sectie Streekmuseum

Historie

Een opmerkelijk huwelijkscontract uit 1382 of hoe Gronsveld met Rimborg werd verbonden

Sedert het laatste kwart van de twintigste eeuw kent Nederland naast het traditionele huwelijk een variatie aan relatievormen die enkele jaren eerder ondenkbaar zou zijn geweest. Deze verscheidenheid maakt duidelijk dat de maatschappelijke ideeën daarover in de loop der tijden aan veranderingen onderhevig zijn. In de hedendaagse geïndividualiseerde westerse samenleving overheerst de opvatting dat het aangaan van een relatie in de eerste plaats in vrijheid wordt bepaald door de betrokken personen zelf. Maar in culturen waarin veel meer wordt geleefd in familieverband, worden persoonlijke gevoelens soms ondergeschikt gemaakt aan het familiebelang. Daarin spelen ook economische motieven een belangrijke rol, aangezien de familie geacht wordt borg te staan voor sociale opvang en levensonderhoud in tijd van nood.

Wie weinig bezit hoeft zich ook weinig te bekommeren om de zakelijke kanten van een relatie. Wanneer het gaat om personen met ongeveer een gelijke economische achtergrond, is het meestal ook niet nodig bijzondere afspraken te maken. In zo'n geval volstaan meestal de regels van het algemene huwelijksgoederenrecht en erfrecht. Maar de familiale en zakelijke belangen kunnen zo groot zijn, dat het verstandig is de juridische gevolgen van een relatie schriftelijk vast te leggen in een contract.

Tegenwoordig is de gang naar de notaris voor een regeling van familie zaken vrij algemeen, ook voor 'gewone' mensen. Eertijds was dat niet zo. Geschreven documenten waren meer uitzondering dan regel. Meestal ging het om bijzondere gevallen zoals een nieuw huwelijk van een weduwe of weduwnaar, wanneer de zakelijke belangen van kinderen moesten worden veiliggesteld.

Er was één bevolkingsgroep die vanouds een uitzondering op dit algemene beeld vormde: de adel. 'Adel' is in sociaal opzicht een ruim begrip,

uiteenlopend van eenvoudige landadel/herenboeren tot personen van vorstelijken bloede. Natuurlijk verschilden de belangen per groep. Maar desondanks heerste binnen deze kringen min of meer dezelfde mentaliteit. Nog veel sterker dan bij 'gewone' mensen werd het huwelijk hier beschouwd als een verbintenis tussen twee families. Dat verklaart ook de noodzaak van zowel schriftelijke vastlegging als de aanwezigheid daarbij van familieleden en 'vrienden' die het document mede bezegelen of ondertekenen. In archieven van adellijke families van enig aanzien bevindt zich dit soort documenten al vanaf de veertiende eeuw. Mettertijd vormden ze een soort rode draad door de familiegeschiedenis. En aan de stipte naleving van deze overeenkomsten werd grote waarde, om niet te zeggen kracht van wet, gehecht. Bijna een schoolvoorbeeld daarvan is te vinden in de geschiedenis van de heren van Gronsveld. In 1472 maakte Hendrik III, heer van Gronsveld, een aanvulling op een eerder testament ter voorkoming van onenigheid tussen zijn kinderen en kleinkinderen. Enkele bepalingen daarin weken af van de huwelijkscontracten die zijn twee dochters vroeger hadden gesloten. Waarschijnlijk om van het gezeur van de voor die tijd hoogbejaarde man – hij was een stuk in de tachtig – af te zijn, werd het document door zijn kinderen bekrachtigd. Maar na het overlijden van Hendrik in 1474 smeedt dochter Johanna het stuk in het vuur met de opmerking dat het waardeloos was. Onder geen voorwaarde mocht een dergelijk testament inbreuk maken op de vroegere huwelijkscontracten van de kinderen.

De belangen die in het huwelijkscontract dienden te worden geregeld, waren divers. In de eerste plaats ging het om het behoud van het 'kernvermogen' van de familie, zoals de voorvaderen dat door overerving bij elkaar hadden gebracht. Als regel ging dit over op de oudste zoon. Bij kinderloos overlijden keerden de goederen die bij het huwelijk waren ingebracht meestal terug in de familie waar ze vandaan waren gekomen. Een ander min of meer vast onderwerp betrof de positie van de vrouw wanneer zij als weduwe overbleef. Zij diende over zodanige middelen van bestaan te beschikken, dat zij overeenkomstig haar stand kon leven.

Jongere broers werden uitgekocht met minder belangrijke goederen, geld of een geestelijk ambt dat inkomsten opleverde. Hetzelfde lot trof in beginsel ook dochters. Zij waren bestemd voor het huwelijk of opname in een klooster en daarvoor moest in beide situaties een bruidsschat worden betaald. Desgewenst kon die in termijnen worden voldaan. Daarom

Detail van de grafsteen uit 1474 van Hendrik III van Gronsveld op het priesterkoor van de voormalige franciscanerkerk in Maastricht (Sint Pieterstraat), thans Regionaal Historisch Centrum Limburg. Goed zichtbaar zijn de drie bollen (koeken) van het wapen van Gronsveld.

Foto: J. Bonnet

waren dochters vooral een 'kostenpost'. Een belangrijke uitzondering op dit systeem deed zich voor in het geval van een erfdochter, want de enige dochter van rijke ouders vormde natuurlijk een begeerde partij op de huwelijksmarkt.

Daarnaast woog, vooral sedert het einde van de Middeleeuwen, het aspect van standsgelijkheid tussen partners zeer zwaar. Met een huwelijk beneden zijn stand benadeelde iemand niet alleen de eigen kinderen, maar ook latere nakomelingen. Want wie niet over een 'vlekkeloze' stamboom gedurende drie of vier generaties beschikte had in sociaal opzicht minder kansen in de maatschappij. Dit systeem zorgde ook voor een ontwikkeling waarbij de adel steeds meer trekken van een gesloten groep begon te vertonen, waarin huwelijkskandidaten werden gezocht binnen een netwerk van dezelfde families.

Veel kenmerken van de hiervoor genoemde, min of meer algemene, huwelijkspolitiek zijn ook terug te vinden in een aantal huwelijkscontracten die de heren van Gronsveld in de periode tussen ruwweg 1350 en 1500 sloten. Ooit zullen de bezegelde originelen op perkament wel in de bovenste lade van het familiearchief hebben gelegen, maar thans kennen we de inhoud alleen nog maar uit afschriften in een dikke zestiende-eeuwse foliant, die zich in de Landes- und Universitätsbibliothek in Darmstadt (D) bevindt. Deze huwelijks-

Kasteel Rimburch omstreeks 1900.

contracten waren van meer dan alleen particulier belang. De heren van Gronsveld waren dan wel niet van vorstelijke bloede, maar hun kleine gebied kon als een onafhankelijk staatje worden beschouwd, waarover zij landsheerlijke rechten uitoefenden. Huwelijken en huwelijkscontracten raakten dus ook de belangen van de onderdanen. Een van deze contracten uit 1382 leek aanvankelijk niet zo belangrijk voor de geschiedenis van Gronsveld, maar vooral curieus door de inhoud, die een dubbelhuwelijk regelde. De historische betekenis nam echter een andere wending dan verwacht.

De heren van Gronsveld behoorden in de periode tussen 1200 en 1300 tot een tamelijk aanzienlijk adellijk geslacht. Zij noemden zich 'van Gronsveld', maar of zij oorspronkelijk van Gronsveld dan wel van elders afkomstig zijn, is onduidelijk. Gronsveld en Eckelrade vormden het kernbezit. In die plaatsen bezaten zij land, een kasteel en rechtsmacht over de inwoners. Na 1300 begint de tijd waarin de heren van Gronsveld een echte rol van betekenis in de streek gaan spelen. Achtereenvolgens betreft het Johannes II (vermeld tussen 1303 en 1314), Hendrik I (vermeld tussen 1334 en 1374) en Johannes III (vermeld tussen 1349 en 1386). In de eerste plaats slaagden zij er in hun kerngebied uit te breiden, door de verwerving van Honthem en Slenaken (onbekend tijdstip) en Heugem in 1363. Voor Johannes III kwam daar omstreeks 1373 een grote erfenis bij van zijn kinderloze oom Godart van den Bongard. Die nalatenschap omvatte onder andere de rechtsmacht over Oost en Sint-Maartensvoeren, alsmede het belangrijke kasteel Heyden, gelegen tussen Kerkrade en Aken. Overigens had Johannes III eerder al tienduizend (!) goudgulden geleend aan zijn oom.

Behalve aan een succesvolle familiepolitiek hadden de heren van Gronsveld hun fortuin ook te danken aan het bezit van een reeks goed betalende ambten in dienst van de hertogen van Brabant. Vervolgens werden die inkomsten daaruit ook weer bij de Brabantse hertogen belegd, waarvoor de heren van Gronsveld dan weer allerlei rechten en inkomsten in pand ontvingen.

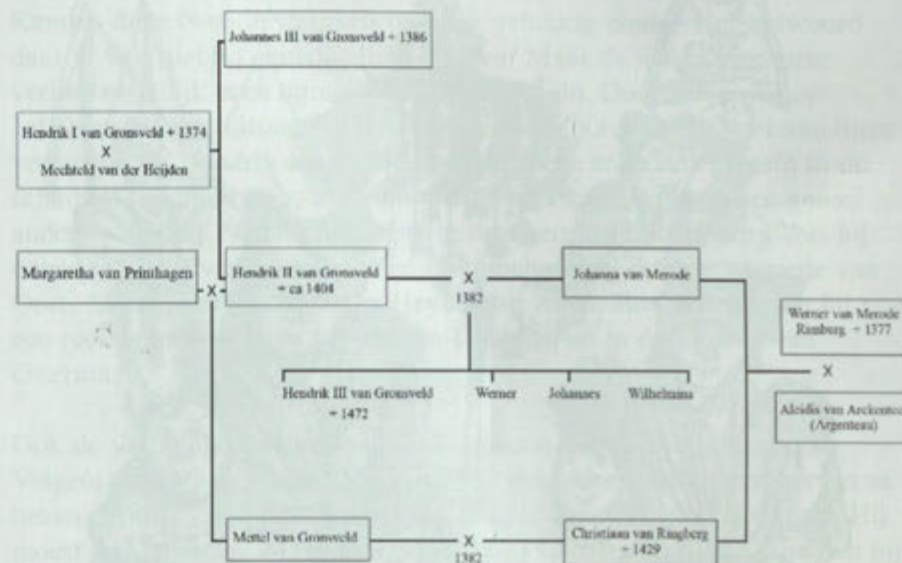
Zoveel geld wekt ook afgunst. Zeker bij Johannes III was dat het geval, waarbij men moet bedenken dat de man voor het bereiken van zijn doel het gebruik van geweld niet schuwde. Waarschijnlijk kostte de ontevredenheid van zijn eigen familie hem het leven. Enkele verwanten, misnoegd over de erfenis van Godard van den Bongard, lokten hem op 25 augustus 1386 naar een huis in Aken en brachten hem met messteken om het leven.

Johannes III van Gronsveld was twee maal gehuwd, maar beide huwelijken bleven kinderloos. Zijn plotseling en dramatisch levenseinde zorgde ervoor dat zijn hele nalatenschap toeviel aan zijn jongere broer Hendrik II. Eigenlijk was deze helemaal niet op die rol voorbereid. Als jongere zoon had hij enkele jaren eerder een eigen weg ingeslagen en geprobeerd een toekomst op te bouwen. Maar een grootse loopbaan lag niet direct in het verschiep. Zijn eerste echtgenote Margaretha van Printhaghen was op zich een goede partij, maar niet uitgesproken rijk. Uit dit huwelijk werd één dochter geboren, Metza of Mettel geheten. Margaretha overleed jong, waarna Hendrik op zoek ging naar een nieuwe echtgenote. Die werd in 1382 gevonden in de persoon van Johanna van Merode, dochter van wijlen Werner van Merode, heer van Rimburch, en de op dat moment nog in leven zijnde Aleid van Arkenteel of Argenteau.

De Merodes van Rimburch kenden op dat moment grote problemen. Aleid van Arkenteel verkeerde in een lastige positie. Zij bewoonde met haar twee kinderen Johanna en Christiaan het sterke kasteel Rimburch, strategisch gelegen in het dal van de Worm, in het grensgebied tussen de hertogdommen Brabant en Gulik. Aangezien Christiaan, die in de bronnen steevast wordt aangeduid als Christiaan of Kersken van Ringberg (=Rimburch), nog jong was, had zijn moeder de zorg dat Rimburch in veilige handen bleef. Daarnaast was het kasteel Rimburch ook nog eens zwaar belast met schulden, met name aan Johannes III van Gronsveld.

Aan beide kanten speelden dus aanzienlijke belangen. Hendrik van Gronsveld zocht een goede echtgenote, maar moest ook opkomen voor de belangen van zijn dochter uit het eerste huwelijk. Voor Hendrik bood daarom het bezit van Rimburch goede perspectieven om een eigen carrière op te bouwen, maar hij moest wel rekening houden met Christiaan als wettige erfgenaam. De in nood verkerende bewoners van Rimburch zagen in een alliantie met een voornaam en rijk geslacht eveneens een uitweg voor hun problemen. Aldus werd een oplossing bedacht die zelfs voor die tijd opmerkelijk mag worden genoemd, namelijk een dubbelhuwelijk. Hendrik trouwde met Johanna van Merode, terwijl zijn dochter Mettel werd uitgehuwelijkt aan Christiaan. Deze verbintenis leidde tot een gecompliceerde familieverhouding. Hendrik van Gronsveld werd tegelijkertijd schoonvader en zwager van Christiaan, terwijl Johanna van Merode zich zowel stiefmoeder als schoonzuster van Mettel van Gronsveld mocht noemen! Nog opmerkelijker wordt deze verbintenis wanneer we in het huwelijkscontract lezen dat Mettel nog een kind onder

de twaalf jaar was. We weten niet wat de betrokken partijen persoonlijk van elkaar vonden, maar dat soort overwegingen speelde hier een ondergeschikte rol.

Schema van de familieverhoudingen.

Natuurlijk vereisten deze gecompliceerde verhoudingen een gedetailleerd huwelijkscontract. Dat werd opgesteld en bezegeld in aanwezigheid van familieleden en vrienden van de betrokkenen. In de overeenkomst worden eerst de zakelijke belangen van Hendrik en Johanna op de gebruikelijke wijze geregeld. De details daarvan kunnen hier verder buiten beschouwing blijven. Opmerkelijk zijn wel de diverse garanties dat de schulden die op Rimburch drukten niet tussentijds werden verhaald. Voorts wordt bepaald dat alle 'armburste, vuirebuessen ind alle andere geschutze' (kruisbogen, geweren en ander geschut) binnen het kasteel moeten blijven. Daaruit blijkt dat kasteel Rimburch over geducht en voor die tijd ook modern wapentuig beschikte.

Bij de kinderen beloofde Hendrik van Gronsveld zijn dochter Mettel tot twaalf jaar te onderhouden. Bij het bereiken van die leeftijd ontving zij hoeses in Elsloo, Gronsveld en in de buurt van Aken. Zolang Hendrik leefde, moest Christiaan zich daarmee tevreden stellen. Tegelijkertijd verschaftte Hendrik aan Christiaan een toelage van zestig gulden per jaar, en onderhield hij voor de kinderen twee paarden. Uiteindelijk zou

Christiaan kasteel Rimborg moeten erven, en dat betekende dat Hendrik van Gronsveld zijn ambities in die richting diende te beperken. Maar uiteindelijk pakte dit toch anders uit.

Kenden deze twee huwelijken ook een gelukkig einde? Het antwoord daarop valt niet zo gemakkelijk te geven. Maar de verdere historie verliep eigenlijk even opmerkelijk als het begin. Door de moord op Johannes III van Gronsveld in 1386 vererfde het grootste deel van diens vermogen op Hendrik II. Tot dan toe had deze enigszins geleefd in de schaduw van zijn broer, maar plotseling nam zijn loopbaan een geheel andere wending. Naast zijn toch wat onzekere rol op Rimborg was hij onbetwist heer van Gronsveld en de bijbehorende dorpen, alsmede van Oost, Sint-Maartensvoeren en Heyden bij Aken. Bovendien erfde hij nog een reeks ambten in het hertogdom Limburg en in de Landen van Overmaze.

Ook de verhouding met zwager/schoonzoon Christiaan veranderde. Volgens het huwelijkscontract van 1382 zou deze Rimborg pas erven na het overlijden van zijn schoonvader/zwager Hendrik van Gronsveld. Hij moest dus wachten. Maar intussen maakte Christiaan flinke schulden bij Hendrik en gebruikte hij Rimborg als uitvalsbasis om burgers van de stad Aken te beroven. Dat bracht Hendrik voor de buitenwereld in een vervelende positie. Tegelijkertijd lijkt de heer van Gronsveld steeds minder van plan te zijn geweest om Rimborg weer af te staan. Daarom kwam in 1396 na moeizaam overleg een boedelscheiding tot stand. Te verdelen waren onder andere een dozijn boerderijen in de omgeving van Gronsveld en Rimborg, twee stadshuizen in Aken en Maastricht en aandelen in de zinkmijn van Plombières/La Calamine. De belangrijkste beslissing was echter dat Hendrik van Gronsveld definitief het kasteel Rimborg kreeg toegewezen. Christiaan moest zich tevreden stellen met de burcht Heyden ten noordwesten van Aken. Tegelijk hield Hendrik hem nog in zijn greep, want Heyden was zwaar belast met hypotheek ten behoeve van Hendrik. Pas in 1401 kreeg Christiaan – en eigenlijk alleen maar bij wijze van gunst - de volledige beschikking over zijn erfdeel.

Zo viel dus kasteel Rimborg definitief toe aan de heren van Gronsveld. Dat had uiteindelijk tamelijk ingrijpende gevolgen voor Gronsveld. Rimborg werd al snel de hoofdzetel van de familie en het kasteel van Gronsveld kwam op de tweede plaats. Tot 1600 vertoonden de heren van Gronsveld zich nog maar op ongeregelde tijden in Gronsveld. Zo werd de

bekendste heer van Gronsveld, graaf Justus Maximiliaan van Bronckhorst omstreeks 1598 niet in Gronsveld, maar op kasteel Rimborg geboren. Ook in economisch opzicht werd Gronsveld tot op zekere hoogte ondergeschikt gemaakt aan Rimborg. Regelmatig vonden leveranties plaats vanuit Gronsveld ten behoeve van de huishouding op Rimborg. In de vijftiende eeuw werden zelfs herendiensten met kar en paard vanuit Gronsveld naar Rimborg ingevoerd. In 1526 moesten de inwoners van Gronsveld zich voor achthonderd gulden van deze jaarlijkse verplichting vrijkopen. Aan de verhouding met Rimborg leek pas een einde te komen toen graaf Justus Maximiliaan zich in 1640 genoodzaakt zag Rimborg te verkopen aan een zekere Arnold van Boeijmer. Maar de banden bleken taaier dan gedacht. Omdat er onenigheid over de betaling ontstond, kwam na een eindeloos slepend proces de finale door een akkoord dat 143 jaar later, in 1783, werd gesloten. Dit hield in dat de graaf van Törring als heer van Gronsveld afstand deed van alle vorderingen die hij vanwege Rimborg meende te hebben en ook geen verplichtingen meer wegens Rimborg had. Ter compensatie ontving hij in volle eigendom alle tiendrechten van het naburige dorp Merksteijn, die voorheen een belangrijke bron van inkomsten voor Rimborg waren geweest. Eind goed, al goed voor Gronsveld? Ja en nee. Een uitzichtloos proces werd toch nog tamelijk voordelig afgesloten, maar vijftien jaar laten schaften de Franse revolutionairen het tiendrecht in algemene zin af.

Jacques van Rensch
Tek. Harry Huveneers

Kên d'r hön nog

Bèr van d'n Hollender

Christiaan, Hubertus Hollanders werd geboren te Gronsveld op 14 juni 1903. Zijn ouders waren Jan (Zjang) Jacob Hubert Hollanders, geboren te Elsloo op 9 januari 1843 en Maria Hubertina Gertrudis (Trûi) Lahaye, geboren te Gronsveld op 1 december 1862. De vader van Bèr was eerder getrouwd met een dochter van Zjengske van Fy (Jacobs, de bekker). Zijn vrouw en twee kinderen waren kort na elkaar overleden. Bèr was de jongste van de vijf kinderen uit het tweede huwelijk van zijn vader. Deze had een bakkerij met winkel en café midden in het dorp, nu café de Kerteermèister. Hij was bijna twintig jaar ouder dan zijn tweede echtgenote en overleed toen zijn kinderen nog tieners waren. Trûi zag zich genoodzaakt om de zaak te verkopen en ging met de kinderen terug naar haar ouderlijk huis, een typisch Zuid-Limburgs vakwerkhuis, nu Rijksweg 148a.

Na de lagere school in Gronsveld ging Bèr werken bij Sligchers die een bakkerij annex café had op de hoek Hogeweg-Harmonieweg, later Café Des Sports. Jong geleerd is oud gedaan kan je zeggen want werken zou zijn verdere leven bepalen. Hij was onvermoeibaar en werkte vaak dag en nacht. Na enkele jaren bij Sligchers ging hij werken in de bakkerij van Door van de Weerd (de oude), boven in het dorp.

Moeder Trûi met haar kleinkind Laura.

Schilderij van het ouderlijk huis van Trûi.

17 september 1936:
Bruidspaar Lies en Bèr.

Ergens op de Lèimsjtraot. V.l.n.r. Merie Hollanders (zus van Bèr), Frans van de Weerdt, Bèr, Trûi, Nêt Crousen (Kevers), Anna Crousen (Huveners), Nêleke Crousen (Kevers). Vóór: Zjêf van de Weerdt.

1925. Fanfare voor café Van de Weerd (thans café de Kerteermèister). 1 Deusj Hessels 2 Geel van de Weerd 3 Zjêf van Caldenborgh 4 ? 5 Fréns Hofman 6 Door van de Weerd 7 Wôm Hofman 8 Liza van de Weerd (Peusens) 9 Bèr Hogenboom 10 Haj Schiepers 11 Haj Mingels 12 Bèr 13 Zjeng Damzo 14 Jean van de Weerd 15 Bèr Klinkenberg.

Voor bakkerij Van de Weerd. Nêt van de Weerd-Dassen met dochtertje Miet, Merie en Bèr Hollanders.

's Nachts werken in de bakkerij en overdag kersen plukken of andere werkzaamheden doen tot het donker werd. Toen de kinderen van Door van school kwamen en ook bij hun vader gingen werken werd Bèr overbodig. Hij vond werk op de rubberfabriek de Walram in Maastricht, waar hij ruim twaalf jaar in dienst bleef. De beide directeuren, tevens eigenaren, waren de Gronsveldenaren Albert Hayen en Zjêf Reintjens. Daarna ging hij werken op de Zinkwit in Eijsden waar hij 19 jaar lang de vroege diensten (sjichte) draaide, zodat hij overdag nog tijd had om wat bij te verdienen met fruit plukken en met onder andere het omspitten en verzorgen van moestuinen. Bij de Zinkwit werkte hij aan de ovens waar, bij een temperatuur van 1400 graden, zink werd gesmolten tot zinkwit, een witte stof die onder andere werd gebruikt bij de fabricage van verf. Deze witte stof bedekte de fabriek, de omgeving en iedereen die er werkte. Toen men hem later vroeg of dat niet ongezond was om daar te werken zei hij: "Meh jong, ich heb dao mié sjtöb vrëte es 'n vëtte zoëg mèl." Toch was hij nooit ziek. Zijn meer dan gezonde eetlust zal hem zeker geholpen hebben om op de been te blijven. Vooral het avondeten liet hij zich goed smaken. Drie opgehoopte borden met aardappelen, groenten en een kotelet met veel jus werkte hij moeiteloos naar binnen.

Bèr, met trombone, maar nu bij de harmonie.

Bèr trouwde op 17 september 1936 met Catharina (Lies) Cruts, geboren te Maastricht op 25 januari 1914. Zij gingen wonen in een wit huisje aan de Rijksweg, nu 116. Hier werden hun drie kinderen geboren. Wis in 1937, Jeanne in 1940 en Bert in 1948. In de jaren vijftig verhuisden zij naar een nieuw huis in de Graaf van Bronckhorststraat, die pas was aangelegd. Voor Bèr was na een week van zes lange werkdagen de zondag een echte feestdag. Vooral toen hij nog niet getrouwd was. Na de hoogmis werden alle cafés in het dorp bezocht. Ook ging hij met enkele goede vrienden de kermis af in de omgeving. Van Visé tot Heer en Cadier en Keer, meestal te voet. Na terugkomst in Gronsveld werd er dan bij een van hen nog wat gegeten. Zo kon hij grinnikend vertellen hoe ze na een hele dag bier drinken, zo'n zestig kleine glaasjes donker bier, met Fons Mingels mee naar diens huis gingen. Een grote droge ham die aan het plafond hing werd naar beneden gehaald en met mosterd en zwart brood helemaal tot op het bot opgepeuzeld. Tussendoor werd er ook nog een grote kom met rauwe eieren die op tafel stond verorberd. Na aan twee kanten een klein gaatje te prikken kon men de inhoud zonder geklieder naar binnen zuigen. "Heerlijk smaakte dat", vertelde hij. Toen in 1921 de fanfare werd opgericht was Bèr meteen van de partij. Hij had niets tegen de harmonie, maar wel tegen haar voorzitter burge-

Bèr in het ziekenhuis op bezoek bij Lies.

meester Spauwen. Hij, en velen met hem, vonden dat de burgemeester niet opkwam voor de belangen van de "kleine" man. Met hart en ziel maar vooral met veel plezier was hij van begin tot eind lid van deze muzikale protestbeweging. Zijn instrument was de trombone. Dat hij de harmonie ook een warm hart toedroeg mag blijken uit het feit dat hij na de teloorgang van de fanfare lid werd van deze vereniging. Ook na zijn pensioen ging hij door met het werken in tuinen bij iedereen die hem

Op stap met de Zonnebloem. V.l.n.r. Deusj Hessels, Bèr, Bèr Dassen, ?, Berb Jaspars (Dassen), José Doumen (Wolfs), Zjêf van de Weerdt.

Bèr op weg naar zijn moestuin bij de oude bakoven van de familie Goessens. V.l.n.r. Jan Huits, Bèr, Haj Goessens.

vroeg. Dan werd hij graag getrakteerd op een "dröpke". Bij Lieske en Haj Goessens, boven in het dorp, ging hij vrijwel dagelijks zijn "dröpke" drinken. Daar kwamen ook vaak twee nonnen uit Rijckholt op bezoek, die tegen Lieske zeiden dat het niet goed was om die oude man een glaasje jenever te geven. Toen Lieske aan Bèr vertelde dat zij het daar moeilijk mee had, zei hij: "Dat ês toch gèi probleem, dan dèiste 't toch ién 'n tas." Zo kreeg hij voortaan zijn borrel in een kopje.

Zijn vrouw Lies was al drie keer met de bus op bedevaart naar Onze Lieve Vrouw van Lourdes geweest. De vierde keer kreeg ze Bèr zo ver om mee te gaan. Toen Lies later weer naar Lourdes wilde, zei Bèr: "Ze moet nu maar eens naar ons komen, wij zijn al vaak genoeg bij haar geweest." Maar ook aan mooie verhalen komt een eind. Ruim 80 jaar oud maakte hij in Eijsden een lelijke val met de fiets, met een gecompliceerde heupbreuk tot gevolg. De revalidatie verliep traag en het kwam nooit meer helemaal goed. Toch ging hij door met het werken in tuintjes, vooral ook in zijn eigen grote moestuin aan de Voerenweg (bij het kerkhof). Na zijn 85e viel het werken hem steeds moeilijker en kwam hij in

Bèr in zijn moestuin aan de Voerenweg.

het verzorgingstehuis Klevarie in Maastricht terecht. In de weekends kwamen zijn schoonzoon Jozef Clairbois en dochter Wis hem halen om weer een paar dagen thuis te zijn. Hij was hen daar heel dankbaar voor. Toen hij zijn einde voelde naderen wilde hij graag naar huis. Maar dat was tegen de regels van Klevarie. Toch kregen Jozef en Wis het voor elkaar om hem mee naar huis te nemen. Op 17 december 1993 overleed zijn echtgenote Lies waar hij ruim 57 jaar lief en leed mee deelde. Negen weken later overleed Bèr tussen zijn geliefden op 91-jarige leeftijd. Toen Jozef hem enkele dagen daarvoor probeerde te troosten door de zeggen: "D'r heb toch e sjoen en laank lève gehad", zei hij: "Och joûng, 't ês zjus of 't mer dry keteer hèt gedoord."

Wallie van de Weerd

Rectificatie

In het artikel over het schippersinternaat in ons vorige nummer staat dat de waterprocessies van Maasbracht na 1954 tot het verleden behoorde (pag. 29). Dinjens uit Eijsden maakte ons erop attent dat hij met het dragersgilde van de OLV-basiliek uit Maastricht op 26 september 2004 aan de waterprocessie heeft deelgenomen. Desgevraagd deelde pastoor Creemers van Maasbracht ons mee dat sinds 1994 de processie weer eens in de vijf jaar uitvaart. Dit jaar dus weer, op 27 september, maar in afgeslankte vorm wegens een tekort aan sponsors.

Copyright Stichting Grueles.

Abonnementen-administratie: Brikkenuven 1, 6247 BG Gronsvelt. tel. 043 - 4083288.
Secretariaat: Rijksweg 92, 6247 AK Gronsvelt. tel. 043 - 4082880. Internet: www.grueles.nl
U kunt zich abonneren op ons tijdschrift door € 13,50 over te maken op Rabobank,
rek.nr. 11.75.15.000 of ING 2535375 t.n.v. Stichting Grueles. Losse nummers € 4,-.

